

'Kulturel jonglering' på Danmarks første mangfoldighedsplejehjem

Personalet på mangfoldighedsplejehjemmet Peder Lykke Centret på Amager er ved at lære at håndtere etnisk forskellighed.

Mængden af ældre indvandrere i Danmark vokser, og det er kendt, at mange af dem, fx ældre tyrkere, efter et slidsomt liv og med en dårlig økonomi er svækkede og i højere grad end jævnaldrende danskere lider af flere sygdomme på én gang (Liver-sage & Jakobsen, 2016). De gør imidlertid ikke i samme grad som danskere brug af plejehjem og andre omsorgstilbud, som er beregnet til alle svækkede i Danmark. Derfor må der gøres en særlig indsats for at motivere denne befolkningsgruppe til at få lige adgang til de offentlige tilbud, som er skabt til svækkede danskere for at hjælpe både dem selv og deres familie (ÆldreForum, 2013). Københavns kommune besluttede som den første i Danmark i 2013 at etablere en såkaldt mangfoldighedsprofil på et af kommunens plejehjem, Peder Lykke Centret (PLC). Målgruppen for profilen 'mangfoldighed' blev beskrevet i forhold til 'forskellige nationaliteter' eller forskellig 'etnicitet'.



Med begrebet "kulturel jonglering" menes, at plejepersonalet forsøger at forstå en bred palet af baggrunde for de handlinger, som umiddelbart kan virke fremmedartede.

Personalet var generelt optimistisk og engageret fra starten, fordi man i forvejen tog udgangspunkt i personcentreret pleje (Kitwood, 1997); så skulle det nok være muligt at tage individuelle hensyn til alle.

Den særlige profil resulterede i, at der blev indhentet opskrifter fra det globale køkken og etableret mulighed for at lave halalmad i køkkenet, der blev installeret

et interkulturelt rum, et stille/bederum, og der blev gjort særlige indsatser for at informere borgere i kommunen med indvandrerbaggrund om, at PLC gerne modtager beboere, som ikke er født i Danmark. Ligeledes er der foretaget eksperimenter med elektroniske oversættelses-apps og etableret en intern vidensbank bestående af medarbejdere med dobbelte sprogkompetencer, som kan hjælpe hinanden med at oversætte.

Etnicitet og kultur

Ifølge migrationsforskere baserer udsagn om etnicitet sig på forestillinger om, hvordan nogen er anderledes i forhold til én selv (Staubæs, 1998; Torres, 2006). Dette er grunden til, at ordet 'etnisk' især anvendes om mennesker, der betragtes som anderledes end 'vi almindelige danskere', der bruger ordet. Netop dét at tale om eller behandle andre som mennesker, der er særlige på en bestemt måde, eller som har

særlige behov, fordi de er 'etnisk' anderledes, kalder den danske kønsforsker Dorte Staubæs "andetgørelse" (Ibid.), og den svenske migrationsforsker Linda Lill har kaldt det "etnicisering". Den analytiske betegnelse etnifi-

cering anvendes, når etnisk tilhørsforhold hos et menneske gives som den første umiddelbare forklaring på en adfærd eller en situation, især i plejesituationer, hvor én person skal hjælpe en anden, der kan virke fremmedartet og vanskelig at forstå (Lill, 2007). I vores analytiske arbejde med mangfoldighedsplejehjemmet har vi udviklet begrebet "kulturel jonglering" som

en slags modsætning til etnicisering. Med dette begreb menes, at plejepersonalet, i stedet for at trække på forudbestemte forståelser af en bestemt 'etnisk' handle-måde, forsøger at forstå en bred palet af baggrunde for de handlinger, som umiddelbart kan virke fremmedartede. Ordet 'kultur' henviser ikke til en bestemt gruppe eller adfærd, men repræsenterer de mange mulige påvirkninger, som præger et menneske igennem livet, som familie, lokalitet, nationalitet, sprog, uddannelse etc. Det at foretage "kulturel jonglering" kræver en særlig indsats for at sætte sig ind i et menneske, dets livshistorie og dets historiske og kulturelle baggrund.

Forskningsmetoder

I løbet af den tre-årige proces med etablering af mangfoldighedsprofilen har vi observeret en udvikling, der i visse tilfælde kan beskrives som gående fra først at repræsentere etnicisering og senere kulturel jonglering. Vi har arbejdet med henholdsvis etnografiske metoder og med aktionsforskning omkring et læringsforløb sammen med personalet. De etnografiske metoder har bestået i deltagerobservation på PLC og interviews med beboere, familie, personale og visitatorer samt kontakt med københavnske grupper af indvandrere, som kunne blive mulige fremtidige brugere. Det viste sig at være en fordel, fordi aktionsforskningen og de etnografiske metoder tilsammen kan belyse specifikke cases fra forskellige vinkler. Der har dog også vist sig at være udfordringer med begge metodiske tilgange. Aktionsforskningsprocessen er afhængig af medarbejdernes deltagelse, og forløbet er derfor sårbart overfor deres arbejdspress. Med hensyn til det etnografiske materiale er det vigtigt at tage etiske hensyn til de involverede personer, både beboere, personale og familie. Dette resul-



terede i vanskeligheder med at komme til at interviewe de ny-tilflyttede beboere af relevans for denne undersøgelse. Udover eventuelle sprogforbistringer var de nemlig så svækkede, fysisk, mentalt og socialt, at det ikke var hverken hensigtsmæssigt eller forsvarligt at prøve at interviewe en større del af de i alt 25 beboere med anden baggrund end dansk, hvoraf otte havde ikke-vestlig baggrund. Som en del af læreprocessen hen imod denne vigtige erkendelse beskrives her den første case, vi fulgte.

Shadi, en ny iransk beboer

Én af de første cases, som blev studeret i denne undersøgelse, drejede sig om en 91-årig kvinde fra Iran, der flyttede ind på PLC tidligt i 2014 og døde halvanden måned efter. Vi har valgt at kalde hende Shadi. Shadis sag rummer problemstillinger om sygdom, sprog, kommunikation, mad, religion og personlige vaner, der kan være med til at belyse, hvordan forestillinger om etnicitet, altså etnicisering, kan få konsekvenser i konkrete sociale handlinger. Disse problemer kom til udtryk i vanskeligheder ved at forstå Shadis ønsker og handlinger, da hun hverken talte dansk eller engelsk. Shadis indflytning gav en del udfordringer:

Hvordan kunne man hjælpe hende med at overkomme de smerter, hun klagede over, når det var umuligt at forstå hendes sprog? Hvordan kunne man få hende til at lade være med at plaske badeværelset til med vand efter toiletbesøg, og manglede hun et sted at bede? Hvad ønskede hun at spise, og hvorfor var hun hele tiden utilfreds med maden, skønt køkkenpersonalet gjorde sig store anstrengelser for at opfylde hendes ønsker?

Hvad angår klager og smerter forklarede Shadis datter, der normalt boede i udlan-

det, at hendes mors klager nok skyldtes, at hun led af en bestemt halsdiagnose, som tilsyneladende ikke var blevet oplyst ved indflytning. Indtil da havde forskellige fagpersoner fortolket klagerne som udtryk for henholdsvis tandproblemer, virus eller som afmagt på grund af sprogforbistring.

Datteren fortalte ligeledes, at moderen havde dårlig hørelse, mens personalet havde opfattet kommunikationsproblemerne med Shadi som et spørgsmål om deres manglende muligheder for at tale hinandens sprog.

Efter datterens afrejse opstod der "vand-problemer". En medarbejder fortalte:

"I starten var det sådan, så badeværelset var vådt. Det HELE var vådt! Og vi var jo ikke klar over hvorfor. Og jeg tænkte: 'Det er da underligt. Er det sådan et ritual eller... hvad?' Så spurgte jeg den iranske medarbejder, hvor han så sagde, at man vasker sig forneden, hver gang man har været på toilettet. Og så skulle hun jo bruge bruseren. Og den var ikke monteret, så man bare lige kunne bruge den, når man sidder på toilettet. Så derfor har hun brugt den her bruser til at vaske sig med, så der var bare sprøjtet over det hele."

For personalet var vaskeriet naturligvis en ekstra belastning i dagligdagen. Det blev drøftet, om disse problemer mon skyldtes religiøse ritualer og et behov for at være vasket, før man beder? Shadis datter havde udtalt, at hun selv var ateist og ikke mente, at religion betød noget særligt for Shadi, mens en ung pleje-praktikant med muslimsk baggrund mente, at Shadi ønskede et religiøst bad hver dag og mulighed for at bede i et bederum.

Sådanne forskellige udsagn fra andre

Danmark fik sit første plejehjem for etnisk mangfoldighed i 2013, da det eksisterende Peder Lykke Center på Amager fik en "mangfoldighedsprofil". Tre forskere fulgte i de første tre år processen med at udvikle denne profil. Følgeforskningen fokuserede på arbejds- og læringsprocesser hos ledelse og medarbejdere, på gamle og nye beboere med både dansk og udenlandsk baggrund, brugere af aktivitetscenteret, visitatorer, familie til de ny-indflyttede og i enkelte tilfælde også på grupper af indvandrere, som kom på besøg på Peder Lykke Centret for at blive introduceret til faciliteterne.

Artiklen bygger på rapporten: **Det første mangfoldighedsplejehjem i Danmark – forskningsrapport om erfaringer og muligheder**. I denne artikel har vi valgt at fokusere på et kompetence-begreb, der er udviklet i forskningsprocessen, 'kulturel jonglering'. Dette begreb skal ses i relation til, hvordan begrebet 'etnicitet' – og forestillinger om, hvad det rummer – kan risikere at komme til at spærre for mere vidtgående forståelser for komplekse plejebegreb og deres løsninger.

Anne Leonora Blaakilde

Ph.d., folklorist og etnolog med særligt fokus på kulturgerontologi, al@blaakildes.net

Eva Algreen-Petersen

Ph.d., forstander på Frelsens Hærs plejehjem Aftensolen.

Christine E. Swane

Ph.d., kultursociolog og direktør i Fonden Ensomme Gamles Værn.

personer om et menneskes tro illustrerer, hvor svært det kan være at vurdere, hvad der er hvad, når kommunikation med et menneske er vanskelig, og når forskellige mennesker hver især fortolker på hendes vegne. Vi foretog også et interview med en yngre iransk kvinde, som vi her kalder Zena. Zena havde frivilligt passet Shadi i hendes eget hjem i seks år forinden. Zena var således nok den person, der kendte Shadi bedst, idet Shadis datter boede i udlandet. Interviewet med Zena foregik samtidig som et interview med Shadi, hvor Zena var tolk. Her kom der nogle mere nuancerede forståelser af, hvorvidt Shadi var religiøs, og hvad der havde betydning for hende.

Dette udsagn kommer fra Zena, samtidig med at hendes forklaring er en delvis oversættelse af Shadis egen beskrivelse af sine badevaner:

"Ja, for de laver den der brusebad. Hun kan ikke tørre sig selv. Hun går i bad tre gange hver dag, hun er SÅ ren. Men hun laver ikke den store [religiøs renselse]. Men hun er så ren. Og så hun vasker, og nogle gange snakker hun med Gud. (...) Hun bestemmer selv, men hun ... (Engang) tog det mig 45 minutter at vaske hende. Hun var under vandet nogle gange 50 minutter."

Om sig selv sagde Zena, at hun var opdraget som muslim, men havde "glemt det hele", efter hun var kommet til Danmark, så det var næppe Zenas egen tro, der skinnede igennem i hendes beskrivelse af Shadi. Desuden hørte forskeren ved et besøg, hvor hun var alene med Shadi, at denne lå i sin seng og helt tydeligt sagde bønner til Allah.

Under et interview bad Shadi, og Zena

tolkede: "Hun siger, 'Allah vil hjælpe mig, jeg vil ikke leve mere'. 'Allah du ved det godt. Kom og tag mig'."

Vi må derfor tolke Shadis handlinger og udsagn som om, hun faktisk var religiøs, men hvorvidt dette var en forklaring på problemerne omkring hende, er langt mere usikkert.

Det viste sig nemlig i interviewene med både Zena og datteren, at Shadi havde haft nogle mentale problemer før sin indflytning. Zena fortalte, at Shadi kunne tilbringe meget lang tid i badet flere gange om dagen, og datteren sagde, at hendes mor var "possessed by cleaning". De fortalte også begge, at Shadi havde et mentalt problem med mad og med at føle sig utilstrækkeligt forsynet. Langsomt kom der en mere nuanceret forståelse for forskellige årsager til de komplekse problemer i plejen af Shadi.

I det dobbelte interview med Zena og Shadi fremkom en hændelse, som viste sig at give vigtig information. Shadi talte nemlig til Zena om et fotografi på hylden i hendes stue, der forestillede Shadis afdøde mand. Shadi kaldte ham "far" og sagde til Zena, at de skulle tilbyde ham noget brød. Zena lo af dette og sagde, henvendt til forskeren, at Shadi var blevet anderledes i det seneste år: "Hun er lidt dement".

Casen tyder på, at problemerne i Shadis tilfælde både kunne have en sproglig og en religiøs årsag, men at vanskelighederne især opstod pga. Shadis specifikke mentale tilstand og personalets manglende kendskab til hendes liv. Det er kendt, at demensdiagnoser er svære at foretage på ældre indvandrere, netop pga. sprogproblemer (Nielsen, 2012). Helbredsmæssige og adfærdsmæssige problemer kan være svære at håndtere, hvis man ikke kan kommunikere, men casen giver også et indtryk af, at faglige problemstillinger som



Shadi snakker og Zena griner: »Neeeee! Hun troede, det er hendes far«, men jeg har sagt: "Nej, det er din mand!" (på fotografiet). "Nogen gange jeg ikke forstår, hvordan man oversætter. Nu siger hun, at jeg skal give halvdelen af brødet til ham!"



Faglige problemstillinger som diagnoser, demens samt kendskab til et menneskes livsvilkår og historie kan være svære at få øje på, hvis man først og fremmest er opfyldt af egne forestillinger om det anderledes ved sprog, kultur og religion.

diagnoser, demens samt kendskab til et menneskes livsvilkår og historie måske kan være svære at få øje på, hvis man først og fremmest er opfyldt af egne forestillinger om det anderledes ved sprog, kultur og religion; hvis etnificering spærrer for indsigt i personers individuelle forhold og problemer.

Medarbejdernes læringsproces

Etnificering skal ikke nødvendigvis opfattes som en slags fejlforståelse, men kan derimod ses som et skridt på vejen mod bedre forståelse. Undervejs i etableringsprocessen blev personalet tilbudt videreuddannelse på fælles kurser, og en af de første erfaringer var, at det tidligere fokus på personcentreret pleje – og personen – ikke var tilstrækkeligt. Medarbejderne syntes, de manglede viden om 'kultur', fordi man forventede, at de nye beboere kunne repræsentere mange forskelligartede behov, som et dybere kulturkendskab kunne afhjælpe. Imidlertid gav kurser i kultur ikke den forventede baggrundsviden, fordi 'kultur' ikke kan læres som en bestemt kultur – og hvis kultur skulle man i så fald lære på et mangfoldighedsplejehjem? For nogle medarbejdere blev det i stedet klart, at de måtte opsøge viden om netop den specifikke baggrund, som deres beboere havde; det være sig national, religiøs, men især personlig baggrund. Som i tilfældet med Shadi var der behov for særlig viden om forhold i livshistorie og situation for at kunne sætte sig ind i en beboers behov. Der var eksempler på, at nogle medarbejdere efterhånden blev mere opmærksomme på, at beboere og brugere fra andre lande kan have andre behov end dem, de er vant til at dække hos gamle danskere, men at man ikke kan gætte sig frem til disse behov. Man er nødt til at spørge, lytte og undersøge, og det er svært, når der er

en sproglig barriere eller andre forhindringer som demens eller afasi. Det, at kunne jonglere med perspektiver og skelne mellem sygdom, vaner, kultur, religion og andre sider af livet, viser sig således som en vanskelig kompetence for medarbejderne at tilegne sig. I tilfælde, hvor det lykkes, kan man sige, at den faglige udvikling går fra personcentreret omsorg over etnificering til kulturel jonglering. Man kan også sige, at den såkaldte 'andetgørelse' kan vendes til en form for nysgerrighed og afsæt til at sætte sig ind i ny viden om forhold, som beriger ens faglighed.

På én afdeling gav observation af personalemøder to år senere indblik i, hvordan medarbejderne havde lært at gå til mangfoldighedsarbejdet i praksis. Her blev en ny-indflyttet pakistansk mand drøftet. Mandens problemer blev gjort til genstand for en faglig analyse, og der blev identificeret problemer med ernæring, medicinindtag mv. Det, at manden stammede fra Pakistan, blev nævnt som noget, man skulle være opmærksom på ift. maden, og desuden var der sproglige vanskeligheder, der bl.a. gjorde det svært at vurdere, om han også havde symptomer på demens. Dertil havde han massive sociale problemer i forhold til sit tidligere liv, som også gjorde plejen vanskelig. Disse møder gav indtryk af, at den tendens til etnificering, som vi havde registreret tidligere i processen, havde udviklet sig til en praksis, hvor medarbejderne nu var i stand til at se beboernes sproglige og kulturelle baggrund som blot én af mange sider af et menneske, man må forholde sig fagligt til. På denne afdeling havde man haft flere beboere med vanskelige problemstillinger som Shadis, og personalet havde derfor opnået erfaring i at praktisere kulturel jonglering.

Referencer

Algreen-Petersen, E., Blaakilde, A. L. og Swane, C. E. (2016). *Det første mangfoldighedsplejehjem i Danmark – forskningsrapport om erfaringer og muligheder*. København: Fonden Ensomme Gamles Værn, egv.dk

Kitwood, T. (1997). *Dementia reconsidered: The person comes first. Rethinking Ageing Series*. Buckingham: Open University Press.

Lill, L. 2007. *Att göra etnicitet – inom äldreomsorg*. Malmö: Malmö högskola Arbetslivsinstitutet Syd.

Liversage, A. & Jakobsen, V. (2016). *Ældre fra Tyrkiet – hverdagsliv og vilkår*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

Nielsen, T. R. (2012). *Evaluation of dementia in patients from ethnic minorities. A European Perspective*. University of Copenhagen. PhD Thesis.

Staubæs, D. (1998). *En 'Anden' bruger? Behandling af misbrugere med etnisk minoritetsbaggrund*. Aarhus: Center for Rusmiddel forskning, Aarhus Universitet.

Torres, S. (2006). Elderly immigrants in Sweden: 'otherness' under construction. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), s. 1341-58.

ÆldreForum (2013). *Ældre med anden etnisk baggrund end dansk – viden og inspiration til indsats*. København: ÆldreForum.